

УДК 821.511.141.09(477.87)

DOI 10.58423/2786-6726/2026-2-276-300

ISSN 2786-6726 (Online), ISSN 2786-6718 (Print)

Beérkezett: 2026.03.06.

Elfogadva: 2026.04.20.

Megjelent: 2026.05.30.

Gál Adél, Máté Márta

Ady Endre nyomában Kárpátalján

A nagydobronyi epizód története

1. Bevezetés

A magyar irodalom történetében Kárpátalja vidéke több alkalommal is találkozási pontként szolgált a nemzeti kultúra kiemelkedő alakjai számára. E régió földrajzi fekvésénél és történelmi sorsánál fogva mindig is a magyar műveltség peremvidékének, ugyanakkor szellemi és etnikai hidak helyszínének számított, s számos író és költőt vonzott átutazóként, látogatóként vagy ihletforrásként. Az utóbbi években mindinkább előtérbe került e kapcsolatok feltárása. Ennek egyik állomása volt egy korábbi, *Az Alföld poétája Kárpátalján* című tanulmány megjelenése (Gál, 2023), amely Petőfi Sándor kárpátaljai kötődését, szöveganyagát és az ehhez kapcsolódó emlékezetkultúrát vizsgálta a Petőfi-emlékév apropóján.

Jelen tanulmány e kutatási irány folytatásaként Ady Endre nagydobronyi látogatását teszi vizsgálat tárgyává. Ez a kultúrtörténeti tanulmány azt kívánja bemutatni, milyen kontextusban találkozunk Kárpátaljával Ady gazdag életútja során. Az eddig megjelent tanulmányok, újságcikkek és levelek összegyűjtésével áttekinthetővé válik, hogy a költő milyen fontosnak tartotta vidékünket, s miként követte nyomon az itt végbemenő történéseket.

Ady életútja és irodalmi pályája sok szempontból feltárt (Király, 1972; Kabdebó et al., 1999; Borbás-Nagy, 2020), többen is betekintést nyújtottak az író magánéletébe (Varga, 1962, 501. o.). A kárpátaljai epizód mindeddig kevésbé kapott figyelmet az irodalomtörténeti diskurzusban, hiszen 1959-ig, Gortvay Erzsébet felszólalásáig rejtve maradt (Csighy, 1960, 106. o.). Az Ady Endrével kapcsolatos kutatások során azonban néhány Kárpátaljára vezető szálra is bukkanunk. A tanulmány célja, hogy a rendelkezésre álló források és visszaemlékezések alapján

Acta Academiae Beregsiensis, Philologica 2026/2: 276–300.

rekonstruálja e látogatás körülményeit, megvilágítva annak lehetséges motivációit és kulturális kontextusát.

Ady Endre szülőhelye, az erdélyi Érmindszent, valamint családi háttere meghatározó volt élete alakulásában. Úgy érezte, neki kell a magyarságot felemelnie, felébresztenie évezredes álmából. „Ez az ország a mi országunk, / Itt most már a mi kezünk épít. / Tobzódtatok, tobzódtatok, / Éppen elég volt ezer évig” – írja *A Hadak Útja* (1908) című művében (Ady, 1977, 208. o.).

Bár a költő életében Magyarország még egységes országgként létezett, ő már mintegy előrevetítette a trianoni gyász hangulatát. A *Kocsiút az éjszakában* című versében vízionálja az eljövendő fájdalmas törést az ország életében: „Minden Egész eltört” (Ady, 1980). A költő lelke zaklatott volt; számára is újnak hatott a világ változása, amelynek következtében az addig biztosnak hitt értékek semmivé váltak. A kor embere azt tapasztalta, hogy körülötte darabokra hullik a világ, s minden megváltozik, amit addig szilárd alapnak érzett. Szülőföldjét szerető hazafiként Ady azon igyekezett, hogy felrázza népét az érdektelen, sivár életből. Felemelni akarta, dicső néppé tenni a magyart. Származása okán szívéen viselte a végeken élők sorsát, életében pedig a rokoni kötődések is fontos szerepet játszottak.

2. Kárpátalja mint kulturális tér

A 19–20. század fordulóján a mai Kárpátalja térsége sajátos helyet foglalt el a történelmi Magyarország kulturális térképén. Földrajzi fekvésénél fogva egyszerre volt határvidék és átjáró: a Kárpátok hágóin keresztül a magyar, ruszin, ukrán, szlovák és román kultúrák találkozásának tere, ahol a többnyelvűség és a soknemzetiségű együttélés mindennapi valóságot jelentett. A vidék periférikus jellege azonban nem jelentett kulturális elzártságot – éppen ellenkezőleg: a századforduló modernizációs folyamatai során Kárpátalja több pontján is élénk sajtó- és kulturális élet bontakozott ki.

Munkács, Ungvár és Beregszász a terület meghatározó központjaivá váltak, ahol a helyi értelmiség – tanítók, papok, ügyvédek és újságírók – közvetítő szerepet töltött be a fővárosi irodalom és a vidéki közösségek között. A korszakban számos helyi lap és kulturális egyesület működött, amelyek nemcsak a nemzeti identitás erősítését, hanem a modern irodalmi és művészeti irányzatok közvetítését is szolgálták (Braun, 2021, 373–377. o.). A régióban gyakran megfordultak írók és költők, akik számára e táj egyszerre jelentett egzotikus perifériát és a *magyar sors* szimbolikus terét (Gortvay, 1993; Keresztyén, 1993).

Adyval egy időben alkotott Móricz Zsigmond is, aki származása révén szintén kötődött vidékünkhez, mivel anyai nagyapja, Pallagi József Csetfalva református lelkésze volt, édesanyja, Pallagi Erzsébet pedig 1859-ben ezen a településen látta meg a napvilágot. Az író személyesen is járt Csetfalván, hogy megtekintse a falu

templomát, amely nagyapjának munkahelye és lelki menedéke volt. Későbbi látogatásai során felkereste Beregújfalut, Tiszabökényt, Nagypaládot, Tiszatúljakot és Péterfalvát is (Móricz, 1944; Dupka, 2017, 47–49. o.).

Ugyanitt említhetjük Kölcsey Ferencet is, akinek szívéhez szintén közel állt vidékünk. Kárpátaljai útját több művében is megörökítette, amelyekből kitűnik, hogy az e tájon tett látogatások mély nyomot hagytak benne. Nagy alaposággal mérte fel a vidéket, amelyet műveiben oly pontosan írt le, mintha az olvasó maga is jelen lenne a helyszínen, s látná a *Huszt* című versben megidézett ősi várrom egykor büszkén ágaskodó kőfalait (Kölcsey, 1960; Dupka, 2017, 11–14. o.). A sort folytathatjuk Petőfi Sándorral is, akinek útvonalait és e térséghez való viszonyát Gál (2023) vizsgálta. Ezt követően Ady Endre látogatása is e kulturális átjárhatóság keretében értelmezhető.

A helyi irodalmi élet és az országos folyamatok közötti kapcsolatot erősítette, hogy a vidéki újságírás – amelyben maga Ady is tevékenykedett Nagyváradon és Debrecenben – ekkoriban élte virágkorát (Tóth, 1979, 30–31. o.). Az irodalmi riport, a tárca és a szociografikus látásmód térnyerése a periféria felé fordulást is ösztönözte: a modern magyar írók figyelme egyre inkább a társadalmi és földrajzi határterületek felé irányult. Kárpátalja, e történelmi, nyelvi és etnikai átmeneti zóna így vált a magyar modernség egyik látens, ám jelentős szimbolikus helyszínévé.

A fentieket figyelembe véve Ady Endre nagydobronyi látogatása sem tekinthető pusztán véletlenszerű epizódnak. Az a szellemi közeg, amelyet e vidék képviselt, összhangban állt Ady társadalmi és nemzeti kérdések iránti érdeklődésével (Király, 1972, 81–82. o.).

3. Az Ady-emlékezet: első és második út

Ady Endrét, a 20. század eleji magyar irodalom klasszikus költőjét elsősorban rokoni és baráti szálak fűzték vidékünkhöz (Keresztyén, 1999, 37. o.).

Keresztyén Balázs így ír róla: „A század elején Nagydobronyban tanítóskodott Csighy Sándor, akit rokoni szálak fűztek Ady Endréhez. A tanító lánya, Csighy Róza Ady keresztlánya volt, a tanító felesége, Török Margit pedig az érmindszenti református papnak, Ady keresztapjának volt a lánya” (Keresztyén, 1993, 37. o.).

A feljegyzések szerint a költő 1901 nyarán személyesen is meglátogatta a Csighy családot Nagydobronyban (Gortvay, 1993, 24. o.). Ez volt az első útja a mai Kárpátalja területére. A látogatás során Csighy Sándort, a nagydobronyi tanítót és feleségét kereste fel Csighy Andor társaságában, aki a házigazda öccse volt. Török Margit, Csighy Sándor felesége, anyai ágon közeli rokonságban állt a költővel. Török Ferenc – Margit édesapja – Ady keresztapja volt, református lelkészként szolgált Érmindszenten, s a költő édesapja, Ady Lőrinc egy ideig a református egyház gondnoka volt (Kovalovszky, 1993, 415. o.).

Erről a látogatásról részletes leírást ad Gortvay Erzsébet *Ezer évig nem volt itt semmi* című irodalmi publicisztikájának vonatkozó fejezete (Gortvay, 1993, 24–28. o.).¹ Az erre vonatkozó adatait és írásait fel is olvasta az Ukrajnai Írószövetség Kárpátontúli Tagozatának Magyar Csoportja által szervezett Ady-emlékesten Ungváron, 1959 tavaszán (Csighy, 1960, 106. o.). Gortvay kutatásáig a költő életének ez a szakasza ismeretlen volt, így felfedezése és kutatásainak eredménye szenzációként hatott.

Az 1950-es évek végén, még egyetemi éveit során kereste fel a szemtanúkat, akik igazolták Ady Endre nagydobronyi látogatását. Egyikük Papp Mária nyugdíjas óvónő volt Mezőkaszonyban, a másik pedig Nagy Józsefné nyugdíjas, egykori dada Nagydobronyban. Itt megjegyzendő, hogy Ady Endre egykori ápolónőjét, aki utolsó napjaiban gondját viselte, szintén Papp Máriának, illetve Mariskának hívták; ez Kovalovszky Miklós kutatásai és eredményei alapján valószínűleg csupán véletlen egybeesés (Kovalovszky, 1993, 364. o.).

Az érintettek elmondása alapján a tanítói és az óvónői lakás egy épületben volt, így ők is részesei lettek a költő látogatásának. Gortvay Erzsébet leírja, hogy Csighyék az épület bal szárnyában, Mária pedig a jobb szárnyban lakott. Adyval több ízben is beszélgetett, s úgy emlékezett vissza rá, hogy csinos, nagyon jókedvű fiatalember volt. Nagy, fekete szemében tűz égett. Egyik éjszaka a vendég ifjak szerénadot is adtak a fiatal óvónőnek, amelynek során Ady énekelt. A visszaemlékezés szerint már ekkor is a csábítás nagy mestereként mutatkozott meg (Gortvay, 1993, 24. o.).

A látogatást tárgyi bizonyítékkal nem tudta alátámasztani, bár a kutató szerint két levelezőlap is érkezett Papp Máriának, amelyeket állítólag Ady Endre írt volna 1900 augusztusában Zilahról, Rigó Jancsi álnéven, illetve név nélkül, Papp Mariska úrleány címére, az akkori Bereg megyei Nagy-Dobronyba (Gortvay, 1993, 25. o.). Utóbb, Kovalovszky Miklós írásszakértői vizsgálata után kiderült, hogy a kézírás nem egyezik Ady kézírásával (Kovalovszky, 1993). A kutatás során felmerült egy információ, miszerint az üdvözlőlapokhoz egy vers is tartozott, *Üdvözet* címmel (Ady, 1980, 315. o.).² Ez a vers azonban nem maradt meg az adatközlő emléktárgyai között. Átadta azt a szomszéd tanítónak azzal, hogy küldjék vissza Ady Endrének (Gortvay, 1993, 25. o.). Az említett vers a következő:

Üdvözet

Behúnyt szemekkel újra látlak,
Kedves, szép hely, köszöntelek!
Májusi szellő, virágillat

¹ A vonatkozó, *Ady Endre Nagydobronyban* című fejezetben a szerző több oldalnyi terjedelemben vázolja fel az általa felderített információkat az említett látogatásról.

² A költemény a *Verseik* 1899-es első kiadásában szerepel a 41. oldalon.

Elhozta hozzám képedet.
Görbe utcáid újra járom,
Rabjával ejt sok régi álom
S álmomban látlak tégedet.

Erdőd, hegyed már lombot öltött,
Kertedben nyílik a virág,
Az áldott nap meleg sugárit
Fényes kékémben szórja rád.
Fény és illat a szívbe tódul,
Mely mámoros ez égi csóktul,
Fellángol és szeretni vágy.

A te napod, a te virágod
Ejté meg egykor lelkemet;
Azt a napot, azt a virágot
Feledni nékem nem lehet!
Ébredő szív első szerelme,
Van-e ki téged elfeledne?...
Van-e ki téged eltemet?...

Köszöntelek, tündéri, szép hely,
Köszöntelek, szép barna lány,
Fényes sugárba öltözött nap
Első szerelmem hajnalán.
Elmult szívem sok régi álma,
De május fénye, illatárja
Virágot és fényt szór reám –
Jöhetsz hát, élet éjszakája!...

A fentebb említett bizonytalan háttér tovább erősíti a vers nosztalgikus, emlékező jellegét: mintha maga a mű is a múlt ködébe veszne, ahogyan a benne felidézett élmények. A verset a szülőföld utáni vágyakozás érzése hatja át. A májusi szellő, a virágillat és a fényes kékémben szórt napsugár mind az otthonosság, a harmónia és a lelki béke képei. Az érzékszervi benyomások különösen hangsúlyosak: az illatok, a fények és a természeti képek szinte életre keltik a múltat.

A vers képzeletben a gyermekkor meghitt emlékeit idézi fel, amikor biztonságot jelentett számára az ismerős táj, az illatok és a hangulatok. Az első gyermeki szerelem boldog érzését juttatja eszébe, amely mélyen érintette a költőt, s újra szeretné élni a boldog percekét: „rabjával ejt sok régi álom”. Az olyan kifejezések, mint az „ismerős táj”, a „görbe utcák” vagy a „kedves, szép hely”,

nosztalgikus hangulatot kölcsönöznek a versnek. A konkrét tér fokozatosan belső, lelki tájjá alakul: a külső környezet a lélek állapotának tükrévé válik. A lírai én a múltba menekül, visszavágyik az idilli tájba, a boldog emlékekhez. Végezetül belenyugvást érzünk, hiszen fényt szór rá a tavaszi természet, így már el tudja fogadni a sorstól a nehezebb időket is: „jöhetsz hát, élet éjszakája”.

A vers az emlékezés költeménye. A bizonytalan keletkezéstörténet és az elveszett kézirat motívuma különös módon összecseng a mű tartalmával. Ahogyan a versben a múlt csak emlékként él tovább, úgy maga a mű keletkezése is részben a múlt homályába vész.

A költemény megtalálható Ady Endre *Versek* című kötetében (Ady, 1899, 41. o.). A költemény több ponton eltérő szöveggel jelent meg a *Debreczen* és a *Debreczeni Reggeli Újság* hasábjain 1899-ben (Ady, 1899).³ Ezzel nem is lenne gond, és a szöveget olvasva elképzelhető a költőben megszületett gondolatok indíttatása. A probléma csupán az, hogy a vers – az újságközlések és a források alapján – két évvel a látogatás előtt keletkezett. Így kizárható, hogy a benne foglalt gondolatok a nagydobronyi út benyomásai lennének.

A másik beszélgetőtárs, Nagy Józsefné Molnár Mária emlékeiben is elevenen élt az az idő, amikor a Csighy családdal egy házban laktak. Gortvay írásában olvashatjuk, hogy a nő elmondása szerint sok vendég járt a tanító házában. Felidézte, hogy a feleség, Margitka, érmindszenti születésű volt; ez a település Erdélyben található, apja pedig református pap volt, ahogyan – állítása szerint – Csighy Sándor apja és testvére, Bandi is (Gortvay, 1993, 26. o.).

Ahhoz, hogy e tényfeltáró kutatás biztos eredményt hozzon, Gortvay Erzsébet Kovalovszky Miklós segítségét kérte. Általa felvette a kapcsolatot dr. Csighy Sándor nyugalmazott református lelkésszel, aki Csighy Sándor tanító legidősebb fia volt, s aki több újsághírt is közölt Ady kárpátaljai kapcsolatának feltárásáról (Csighy, 1940, 1960). Innen vált bizonyossá, hogy Török Margit valóban Érmindszenten született, ahol Ady Endre is. Édesapja, Török Ferenc az a református pap volt, aki Ady Endrének és testvérének, Lajosnak a keresztapja volt. Endre és Margitka együtt tanultak szülőfalujuk iskolájában, közös gyermekkor és erős baráti kötelék fűzte őket egymáshoz. Ez a kapcsolat akkor sem lanyhult, amikor Török Margit és Csighy Sándor házasságot kötött, esküvői tanújuk pedig a költő édesapja, Ady Lőrinc volt. Csighy Rózának, az 1911-ben született kislányuknak pedig Ady Endre lett a keresztapja (Gortvay, 1993, 27. o.).

Később az édesanya egy alkalommal még levelet kapott a költőtől, amelyet Csighy Sándor református lelkész adott közre az *Esti Kurír* egyik lapszámában (Csighy, 1940, 9. o.). A levél a következő:

---

³ A vers a *Debreczen* című újság mellékletének 1. oldalán található. A vonatkozó oldal e tanulmány mellékletében látható.

„Kedves Margit, legkedvesebb kis komámasszony, nagyon ostobául intézik az isteni hatalmak az emberi dolgokat. Ezer vágyam és okom volt, hogy közétek, hozzátok vágyjak, mint Érmindszentről újból tudattam. Mert idegeskedtem, s már nem érhetett itt a te aranyos lapod, útra keltem, de valahogyan mégis erdélyi irányba... Hagyjátok meg azt a jogot nekem, hogy május folyamán mégiscsak lemehessek hozzátok. Hiszen szinte babonásan vágyom erre az útra, s titeket otthonotokban látni. Sándort, s minden tiéidet, kis keresztlányomat kiváltképpen csókolom. Nagyon szeret benneteket, s kezedet csókolja hű, régi pajtásod, vén komád Endre.” (Csighy, 194, 9. o.)

A levél közvetlenségéből és hanghordozásából érezhető a közeli, baráti viszony, amely a költőt a Csighy családhoz fűzte. A szerző a levél kapcsán elmondja, hogy Ady Endre és a címzett jó barátságban voltak: „Ady nagyon szeretett minket s persze mi is nagyon szerettük őt.” Ugyanebben az írásában említi, hogy a költő egy ezüstpoharat és egy kanalat – a tárgyak a mellékletben láthatók – küldött hűgának, Rózsikának ajándékba (Belia, 1983, 305. o.). A hivatalos formák helyét a játékos, családias jellegű megszólítások, például a „kis komámasszony” és a „vén komád”, veszik át. Ady Endre sorait áthatja az őszinte vágyakozás és ragaszkodás: a babonás hittel várt látogatás és a családtagoknak küldött üzenetek egy olyan embert mutatnak be, aki a sors kifürkészhetetlensége közepette is régi barátai körében keresi a lelki megnyugvást.

Egy másik momentum, amely a nagydobronyi látogatás emlékét őrzi, az *A nagy hazugság* című cikk, amelyben Ady egy bizonyos Molnár Jenőre utal, aki a település egykori segédjegyzője volt, s akivel 1901 nyarán ismerkedett meg. Ady Endre a magyar nép mellett elkötelezett újságíró volt. Jól ismerte azokat a közösségeket és helyeket, ahol megfordult. Cikkeiben feltárta a megoldásra váró ügyeket, és sürgette a hatóságok mielőbbi intézkedését. Így volt ez Molnár Jenő ügyében is, aki be akarta perelni a Schönborn grófok birodalmát, mivel kizsákmányolták az egyszerű népet, a ruszinokat rabszolgasorba taszították, és ellehetetlenítették életüket (Csatáry, 2021, 217–228. o.). *A nagy hazugság* című írásában védelmébe vette a klenóci körjegyzőt és a szegény, robotoló rutén népet, s elítélte a nemzettől idegen, a magyarságot lenéző Schönborn-birodalom urait (Keresztyén, 1993, 37. o.). A költő tájékozottságát is mutató cikk teljes szövege a mellékletben olvasható.

A nagy hazugság (részlet)

„Molnár Jenő klenóci, Bereg megyei körjegyző kicsi, apró ember mindenképpen. Éljen sokáig, mert ebben az országban nagy szükség van a kicsi, apró, de kemény derekú, mindig haragos emberekre, mint

amilyen a klenóci jegyző. Molnár Jenő igazi falusi nótárius. Együtt érez a maga parasztjaival, de intelligens ember is igen, mert belát a dolgok kezdetébe is. Egyszer így fakadt ki Molnár Jenő:

– Nem tudok már tovább túrni. Ez a Schönborn-birodalom koldussá fogja tenni az egész vidéket, s rabszolgát csinál minden parasztból. Ha nem változnak a dolgok, föl fogom jelenteni állandó uzsoráskodás miatt az egész uradalmat. (...)” (Ady, 1901)

Ady ostorozó hangon szól a Rákóczi-domíniumban basáskodó Schönborn grófok birodalmáról és uralmáról, amiért földönfutóvá tették a vidéket, és szinte rabszolgát csináltak az itt élő parasztokból. Írásában a korábbi cikkéből már ismert klenóci, Bereg vármegyei körjegyző mellett állt ki. Molnár Jenő pereskedni akart a Schönborn-uradalommal szemben, amiért az ellehetetlenítette az ott élő rutén népet, amely, mint Ady írta: „...megfagyhat, fához nem juthat, nehogy csak ezer holddal is kevesebb legyen a Schönbornok erdős vadászterülete” (Ady, 1903). A Schönbornok uralmának bírálatáról még egy cikket írt *Egy nagy vagyron átka* címmel, amelynek szövege a mellékletben olvasható.

Ady Endre második kárpátaljai látogatása átutazó jellegű volt. Családi összejövetelre utazott 1913-ban Vásárosnaményba, amikor a csapi vasútállomáson várakozni kényszerült a következő vonatra. Itt jegyezte le *Vendégségben Bottyán vezérnél* című, Justh Gyulának ajánlott versét (Ady, 1980, 57. o.), akit az utolsó kuruc vezérként tartanak számon (Révész, 2023).

A vers teljes szövege a következő:

Vendégség Bottyán vezérnél

(Két kuruc beszélget)
Justh Gyulának, egy bomlott
korszak bomlasztójának és hősének,
a második Bocskaynak

„Bottyán vezérünkhöz
Megy sok cifra vendég,
Tyukodi pajtásom,
Jó vóna most jó urunknak
Ha oldalán lennénk.”

„Öreg, hős apánkat
Nyelved most gyalázza:
Nem téríti félre
Soha a mi Bottyánunkat
Grófok udvarlása.”

„De mégis a grófok
Sima nyelven tudnak,
Hátha hallgat rájuk,
Vén oroszán is meggyöngül,
Ha frigyét hazudnak.”

„Rohant elül mindig
Halálba és tűzbe,
Ha ellen nem tudta:
Nem lehet, hogy most udvarlás
A láncára fűzze.

Bottyán jó urunkat
Kisértheti grófság,
Marad ő népének
Régi, hű vezére, sorsa,
Vitézség és jóság.”

A Justh Gyulának ajánlott vers felidézi az egykori kuruc generális, Bottyán vezér szellemét, aki a Rákóczi-szabadságharc hadvezére volt (URL1). Híres volt szigoráról; rend és fegyelem jellemezte seregét, mégis gondosan figyelt katonáira. Ady hozzá hasonlítja Justh Gyulát, aki a kor egyik parlamenti házelnökeként vonult be a történelembe. Amilyen rendíthetetlen volt Bottyán, ugyanúgy Justh-ot sem lehet eltéríteni holmi díszes beszéddel. Bármilyen ígéretekkel csábítják is, nem tudják meggyengíteni kemény elveit, amelyek a magyar jövő építését szolgálják. „Marad ő a népnek régi, hű vezére” – írja a költő –, vagyis nem enged az urak és nemesek hízelgő beszédének. Tisza István polgári szabadságjogokat korlátozó politikai munkálkodása arra készítette, hogy szembeforduljon a korabeli hatalommal, és saját elvei mellett kiállva politizáljon. „Pillanatnyi látszólagos előnyökért sem szabad nekünk elveinket feláldoznunk” – vallja Justh Gyula (Szendrei, 2012).

A költemény párbeszédes formában íródott: két kuruc beszélget, ami drámai jelleget kölcsönöz a műnek. A dialógus lehetőséget ad kétféle nézőpont ütköztetésére. Az egyik hang kételkedik, a másik rendíthetetlenül bízik Bottyán hűségében. Ez a szerkezet nemcsak a múltbeli kuruc világot idézi meg, hanem a korabeli politikai dilemmát is tükrözi: vajon a vezető megmarad-e elvei mellett, vagy enged a grófok csábításának? Ady a kuruc hagyomány felidézésével erkölcsi példát állít, hiszen ahogyan Bottyánt nem téríthették el a grófok udvarlásai, úgy Justh sem engedhet a hatalom csábításának. A vén oroszán metaforája az erőt és a tapasztalatot, de egyben a veszélyeztetettséget is jelzi, tudatva, hogy még a legerősebb vezető is meggyengülhet, ha hamis frigyét ajánlanak neki.

Kereskényi Sándor szavait idézve: a vers a történelemből közvetlenül kiszól a mának, politikai célszatokat rejtve (Kereskényi, 2007, 111. o.). Vak Bottyán így válik Ady számára a nemzeti erő, bátorság és cselekvőképesség jelképévé. A vers kritikai tükröt tart az egykori hősi Magyarország és az akkori jelen elgyengült nemzete közé.

4. Közvetett vonatkozások

Ady Endrét nemcsak utazásai és a családi szálak kötötték Kárpátaljához. Számos olyan személyiséggel tartotta a kapcsolatot, illetve ismerősi körében több olyan személyt is találunk, akik vidékünk neves szülöttei voltak. Velük levelezés útján érintkezett. Az Ady-emlékezések között Kovalovszky Miklós gyakran tesz említést egy bizonyos Nagy Endréről, a kabaré nagy mesteréről, aki Nagyszőlős szülötte volt (Imre, 2016, 83–84. o.). Baráti kapcsolatuk még a nagyváradi *Szabadság* című lap szerkesztőségében kezdődött (Németh, 2013). Az említett személy Ady verseit megzenésítve adta elő, sőt maga a költő is gyakran szerepelt a kabaré színpadán (Szabolcsi szerk. 1978). Ily módon is népszerűsítette Adyt, akiről többek között azt tartotta, hogy nincs humora; élcelődve mesélt róla, paródiái pedig elnyerték a közönség tetszését. Nagy Endre segítő barátja volt a költőnek, időnként pénzzel is kisegítette, ha a szükség úgy hozta (Kovalovszky, 1990, 109–113. o.).

A huszti születésű Szép Ernő gyakori vendég volt a Három Hollóban, Ady asztalánál: „...odaültet majd Ady Endre asztalához (...) Ady Endrével szembe ültettek” (Szép, 2008). A Három Holló nevű kocsmá az Andrassy úton állt egykor. A szórakozóhely éjszaka is fogadta a csendes szórakozásra vágyó vendégeket, később pedig nevezetes irodalmi események színhelyévé vált (Kovalovszky, 1990, 57. o.). A színpadi szerzőként és regényíróként is ismert Szép Ernő volt az, aki bemutatta Adynak Zombory Andort, az egykori munkácsi tanárt, aki addigra már számos előadást tartott Ady munkásságáról, és valósággal rajongott érte (Kovalovszky, 1990, 160. o.). Ady olvasója és kritikusa is volt Szép Ernő írásainak. Egy ízben így vallott róla: „Szép Ernőt olvastam, szép jóság érintett meg, jó vagyok, aki örül, hogy egy drága emberének a szomorúsága ilyen boldog szomorúság...” (Ady, 1914).

Nem személyes kapcsolatait, hanem tájismerete révén Ady Endre bátran és hitelesen írhatta e vidékről a következő sorokat:

„Hej, Uramisten, hej Móricz Zsigmond, drága, nagyszívű, kenyeres pajtásom, milyen egyszerű és milyen egyetlenül nagy dolgot műveltél te. Meglelted a magyarságot, melyről már azt kezdtük hinni, hogy nincs is. Hiszen itt vannak, akik a Kalvin istenéből bölcs, külön, magyar Istent csináltak, errefelé nem koronáz Ugocsa, ezen a tájon verődött össze Esze Tamás kuruc hada. Ez itt a magyar föld, az első foglalóké, magyar, tehát véres, szomorú, fáradt, sivár, de harcos, de szép, de elpusztíthatatlan...” (Ady, 1909)

Móricz Zsigmondot köszöntve írta a fenti sorokat a *Hét krajcár* megjelenését követően. Egyrészt méltatja Móricz írói teljesítményét, másrészt saját tájismeretével alátámasztva hitelesíti a műben foglaltakat. Ady itt az író mint szövetségesét köszönti. Olyasvalakit méltat, aki ugyanarra a sebre mutat rá, mint ő, hiszen Móricz is a valóságról beszél novellájában, nem csupán eszmékről.

A kárpátaljai érintettségű személyek életét és tevékenységét figyelemmel kísérve Ady nem hagyhatta szó nélkül az Egán Ede haláláról szóló hírt sem. Nekrológszerű rövid publicisztikai írásában Egán Ede 1901. szeptemberi öngyilkosságára reagál (Bosnyák, 1943, 64–65. o.). A *Nagyváradai Napló* 1901-es számában (Koczkás, 2000, 83. szöveg) a következő, kétségtelenül Ady Endre tollából származó írás jelent meg:

Egán Ede öngyilkossága

„Szomorú, gyászos végéről egy sokat emlegetett szereplő embernek hoz hírt a telegráfrót.

Egán Ede, a felvidéki ruténság helyzete javítására indított akció (Gottfried, 1999) kormánybiztosa agyonlőtte magát.

Megdöbentő, váratlan vége ez a nagy energiát mutató, csupa akció-embernek.

Nagyon sokat dolgozott. Szinte úgy tűnt föl nekünk néha, hogy a maga küldetését százszorosan nagyobbnak látja, mint amilyen valójában, s a nagy, becsületes fantaszták lelkesedésével, rajongásával vágott neki minden talált vagy képzelt akadálnak. Nem kímélt senkit, de legkevésbé kímélte önmagát...

Dolgait, akciójának fanatikus voltát nemegyszer láttuk nagy veszedelműeknek. Sokszor bíraltuk nagyon erősen. De elismertük jóhiszeműségét. Elismertük s elismerjük, hogy fanatikus munkálkodása, energiája nagyon sok hasznosat mívelt.

Mindenesetre ellenfelei voltunk. Ám most, mikor az előhívott halál kitiltja a tollból a kritikát, mi csak egy tudós, lelkes, rajongó ember megdöbentő tragikumát látjuk. Ez a sötét tragikum könnyet érdemel.”

Nagyváradai Napló, 1901. szeptember 21.

Ady itt nem tárgyilagosan ír, hanem erkölcsi mérlegelés keretében ismeri el Egán fanatizmusát. Ugyanakkor hangsúlyozza jóhiszeműségét, munkabírást és tragikus magányát. A szöveg kulcsmondata lehetne a következő: „...mikor az előhívott halál kitiltja a tollból a kritikát...” Ebben a sorban az *előhívott halál* tudatosan előidézett halált jelenthet, tehát az öngyilkosságra utalhat, amelyet későbbi vizsgálatok kizártak (Bihar, 1901, 10–11. o.). A mondat második része pedig

a halott fölötti ítélkezés illetlenségére utal. A halállal megváltozik az erkölcsi helyzet: Ady nem a tetteket mérlegeli, hanem az emberi sorsot helyezi előtérbe.

Ady halálra adott sajtóreakciója teljesen beleillik abba a képbe és tudatba, amely részéről vidékünk felé irányult. Nem egyszerű közember halálára reagál, hanem a térség egyik meghatározó alakjával kapcsolatban mondja ki, hogy halála nem csupán magántragédia, hanem a magyar társadalom kudarcának szimbóluma Kárpátalján. A nekrológ ezt a kudarcot ugyan nem mondja ki nyíltan, de érzékelteti.

A sort folytatva, Ady prózai műveiben Beregszásszal is találkozunk. Egy rövid publicisztikai jegyzetében a Vérke-parti városban látni vélt jelenségből indul ki. Ezzel a kifejezéssel azért élünk, mert egyéb forrás nem erősítette meg az égi jelenség tényét. A szövegben azonban – a költői tudat felől nézve – nem maga az *égi jel* a lényeg, hanem a közösség által adott reakció. Valójában Ady ironikus, társadalomlélektani és politikai értelmezést fogalmaz meg. Az emberiség a bizonytalanságban, a káoszban és a nehéz időszakokban jeleket keres vagy vél felfedezni, hogy azokban találjon értelmet a környezetét uraló problémákra. A *nemzeti szín* pedig azt jelzi, hogy a politikai káosz képes nemzetivé, összetartóvá formálni még egy jelnek vélt égi megnyilvánulást is. A szkeptikus és ironikus köntösbe öltöztetett szöveg tehát nem az égről szól, hanem az emberekről.

Égi jelek (Ady, 1906)

„No most már itt vannak az égi jelek is. Beregszászon nagyon sokan látták. Lángvörös szélű fehér fénykör, zöld szalaggal. Bizony, ez a nemzeti szín. El kell hinni, és nem szabad kételkedni. Mert még le hazaárulóznak bennünket. A dologban különben nem ez az érdekes. Hanem a tömegléleknek csodálatos változatlansága. Zavaros időkben már ötezer évvel ezelőtt égi jeleket láttak az emberek. Ma is égi jeleket látnak, ha nyugtalanok. Régen nem hisz már az emberiség semmiben, amikor még hinni fog az égi jelekben.”

Budapesti Napló, 1906. január 13.

Ady a Beregszászban feltűnő égi jeleknek nagy jelentőséget tulajdonít, mivel a nép évezredek óta jeleket vár, amikor sorsa kilátástalannak tűnik. Az égi jelek arról biztosítják az egyszerű embert, hogy az ő Istene még mindig a legfőbb úr égen és földön, s megsegíti népét a nehéz időkben. Ady azonban ennél tovább megy. Nemcsak megérti ezt a lélektani szükségletet, hanem rámutat annak veszélyére is. Finom iróniával jegyzi meg: „El kell hinni, és nem szabad kételkedni. Mert még le hazaárulóznak bennünket.” Ez a mondat már nyílt társadalomkritika. Arra utal, hogy a hiszékenység és a túlzó nemzeti lelkesedés légkörében a kételkedés könnyen árulásnak minősülhet.

Az utolsó mondatban ott rejlik a modernitás kritikája is: „Régen nem hisz már az emberiség semmiben, amikor még hinni fog az égi jelekben.” Ez a paradox megállapítás arra utal, hogy a hagyományos vallási vagy erkölcsi bizonyosságok megrendültek, de a transzcendens hit tovább él. A modern ember elvesztette stabil világnézetét, mégis kapaszkodót keres – akár irracionális formában is.

5. Zárszó

Arról, hogy Ady Endre költészete mennyire volt ismert vagy elfogadott Kárpátalján, Gortvay a következőképpen nyilatkozott: „A könyvesboltokban aranyért sem lehetett kapni egy Ady-verseskötetet, vagy Adyról szóló tanulmányt, noha nagyon sokat rendelnek Magyarországról. De hiába, percek alatt elfogy. Egyesek számára mindennapi lelki táplálék Ady, mások meg divatból olvassák.” (Csighy, 1960, 106. o.)

Napjainkra a helyzet megváltozott. A könyvesboltokban már nem az Ady-kötetek a legkeresettebbek. Igaz, a nyomtatott szöveget jelentős részben felváltotta a digitális tartalom. A fiatal generáció viszonyulása változatos. Egyes tanulók, diákok rajonganak Ady költészetéért, azonban kevesen vannak, akik valós kíváncsisággal érdeklődnek iránta; ők viszont valóban meg szeretnék ismerni, sőt mélyebben megérteni a szimbolista alkotó művészetét. Ők azok, akik keresik, kutatják a versekben a jeleket, próbálják megfejteni a szimbólumokat, és észreveszik a szavakon túli mögöttes tartalmat. Nem csupán az iskolai tanórákon kötelező műveket olvassák, hanem mindennapjaik részévé válik egy-egy új vers mondanivalójának kutatása is. Bennük rejlik a remény, hogy tovább éltetik a kultuszt.

Az elektronikus médiában időről időre előtérbe kerül Ady Endre neve és költészete, különösen akkor, ha valamilyen kárpátaljai vonatkozás kapcsolódik hozzá. Online hírportálok, kulturális oldalak és közösségi felületek szívesen idézik fel kárpátaljai látogatásait, helyi kötődéseit vagy az ott született, illetve a térséghez köthető verseit (URL2). Emellett évfordulók – születésének, halálának dátuma, egy-egy jelentős mű megjelenésének jubileuma – alkalmával is gyakran közlésre kerülnek költeményei, amelyeket ilyenkor újraértelmeznek és megosztanak (URL3). Bár ez a jelenlét nem folyamatos, mégis azt mutatja, hogy Ady kultusza nem tűnt el, csupán átalakult: a hagyományos könyvolvasást részben felváltotta a digitális emlékezet, amely elsősorban a helyi identitáshoz és a történelmi emlékezethez kapcsolódó mozzanatokot emeli ki.

Ady Endre kárpátaljai látogatása előtt tisztelegve Nagydobronyban, a Református Líceum falán 2001. április 24-én Ady-emléktáblát avattak annak apropóján, hogy 1901 nyarán a költő meglátogatta Nagydobronyot, s ebben az épületben szállt meg. A táblaavató ünnepség kapcsán szavalóversenyt is rendeztek, ahol az indulók Ady-versekből válogatták szövegeiket (Marton, 2001).

Lehet, hogy nem bővelkedünk olyan sok emlékhelyben és emléktáblában, mint amennyi Petőfi Sándor esetében feljegyezhető, de tény, hogy számos szállal kapcsolhatjuk a 20. századi magyar irodalom kiemelkedő alkotóját Kárpátaljához. Ezek az emlékek azonban nem csupán egy költő jelenlétét jelzik egy adott térben, hanem annak a szellemi odafordulásnak a nyomai is, amellyel Ady Endre a peremvidéki, gyakran elfeledett magyar sorsok felé fordult.

Irodalom

1. Ady Endre 1899. Üdvözlét. *Debreczen*, 1899. április 1.
2. Ady Endre 1899. *Versek*. Hoffmann és Kronovitz ny. VII.
3. Ady Endre 1901. Egán Ede öngyilkossága. *Nagyváradai Napló*, 1901. szeptember 21.
4. Ady Endre 1903. A nagy hazugság. *Nagyváradai Napló*, 1903. július 31.
5. Ady Endre 1909. Hét krajcár. *Nyugat*, 1909. augusztus 16.
6. Ady Endre 1914. Szép Ernő könyve („Sok Minden” – Athenaeum). *Nyugat*, 1914/9.
7. Ady Endre 1980. *Ady Endre összes költeményei I-II*. Láng József – Schweitzer Pál szerk. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
8. Ady Endre 1999. *Égi jelek. Ady Endre összes prózai műve*. Szabolcsi József szerk. Budapest: Akadémiai Kiadó.
9. Belia György szerk. 1983. *Ady Endre levelei I-III*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
10. Bihar Jenő 1901. *Egán Edét meggyilkolták*. Budapest.
11. Borbás Andrea – Nagy Réka szerk. 2020. *Az én testamentumom. Tanulmányok Ady Endréről*. Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum.
12. Bosnyák Zoltán 1943. *Szembe Júdeával!* Budapest: Centrum Kiadóvállalat Rt.
13. Braun László 2021. A dualizmus korának társadalmi és gazdasági viszonyai. In: Brenzovics László szerk. *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Beregszász–Ungvár: II. RF KMF – „RIK-U” Kft., 310–381. o.
14. Csatáry György 2021. Északkelet-Magyarország a kora újkorban (1526–1790). In: Brenzovics László szerk. *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Beregszász–Ungvár: II. RF KMF – „RIK-U” Kft., 157–236. o.
15. Csighy Sándor 1940. Két Ady-émlék. *Esti Kurir*, 1940. november 5.
16. Csighy Sándor 1960. Ady Endre Nagydobronyban. *Ország-Világ* 4/1–2: 106. o.
17. Dupka György 2017. *Magyar irodalmi élet és írásbeliség Kárpátalján. Kultúrtörténeti vázlat, az írástudókat adó táj kulturális jellegzetességei, kortárs írók, irodalmi életet generáló intézmények, adattára*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó.
18. Gál Adél 2023. Az Alföld poétája Kárpátalján. Gondolatok a Petőfi-emlékévé kapcsán. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica* 2/2: 188–209. o. <https://doi.org/10.58423/2786-6726/2023-2-188-209>
19. Gortvay Erzsébet 1993. *Ezer évig nem volt itt semmi?* Ungvár: Patent Nyomda.
20. Gottfried Barna 1999. A „Rutén Akció” Bereg vármegyében (1897–1901). In: Nagy Ferenc szerk. *Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltári Évkönyv 13*. Nyíregyháza, 195–202. o.
21. Imre Zoltán 2016. Nagy Endre, a konferanszié. *Várad* 15/2: 83–84. o.

22. Kabdebó Lóránt – Kulcsár-Szabó Ernő – Kulcsár-Szabó Zoltán – Menyhért Anna 1999. *Újraolvasó. Tanulmányok Ady Endréről*. Budapest: Anonymus Kiadó.
23. Kereskényi Sándor 2007. A kulturális emlékezet értékeinek költői elsajátítása. Ady Endre kuruc tematikájú versei. *Satu Mare – Studii și Comunicări* 22–24: 99–118. o.
24. Keresztyén Balázs 1993. *Irodalmi barangolások Kárpátalján*. Ungvár: Patent Nyomda.
25. Király István 1972. *Ady Endre*. Budapest: Magvető Kiadó.
26. Koczkás Sándor szerk. 2000. *Ady Endre összes prózai művei II*. Budapest: Neumann Kht.
27. Kölcsey Ferenc 1960. *Kölcsey Ferenc összes művei I*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
28. Kovalovszky Miklós 1961. *Emlékezések Ady Endréről I*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
29. Kovalovszky Miklós 1990. *Emlékezések Ady Endréről IV*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
30. Marton Erzsébet 2001. Emléktábla-avatás és szavalóverseny. Ady Endre Nagydobronyban. *BeregInfo* 5/18. <https://bereg.uzhgorod.ua/binfo/info0118/bi200118.htm> (Letöltés dátuma: 2026.03.03.)
31. Móricz Zsigmond 1944. *Kárpáti emlék*. Budapest: Stádium Sajtóvállalat Rt.
32. Révész Sándor 2023. A feledés fátyla mögött. *Jelen*, 2023. augusztus 8.
33. Szabolcsi Miklós szerk. 1978. *A magyar irodalom története V. 1905-től 1919-ig*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
34. Szendrei Ákos 2012. *Justh Gyula politikai pályája*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Történelmi Intézet.
35. Szép Ernő 2008. Natália (IV) – Közzéteszi Vida Lajos. *Holmi* 20/4: 443–460. o.
36. Tóth Béla 1979. *Ady és Debrecen (1896–1899)*. Debrecen: Debreceni Akadémiai Bizottság.
37. Varga József 1962. Emlékezések Ady Endréről. *Irodalomtörténeti Közlemények* 66/4: 501–510. o.
38. URL1: Illik Péter 2024. *Vak Bottyán emlékezete*. <https://mki.gov.hu/hu/hirek-hu/evfordulok-hu/vak-bottyán-emlekezete> (Letöltés dátuma: 2026.03.03.)
39. URL2: Marosi Anita 2022. Kárpátalja anno: Ady Endre nagydobronyi látogatása. *Kárpátalja.ma*. <https://karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-anno/karpatalja-anno-ady-endre-nagydobronyi-latogatasa/> (Letöltés dátuma: 2026.03.02.)
40. URL3: Ady Endre. *Kárpátalja.ma*. <https://karpatalja.ma/?s=Ady+Endre> (Letöltés dátuma: 2026.03.02.)

References

1. Ady, Endre 1899. Üdvözlét [Greeting]. *Debreczen*, 1899. április 1. (In Hungarian)
2. Ady, Endre 1899. *Verseik* [Poems]. Hoffmann és Kronovitz ny. VII. (In Hungarian)
3. Ady, Endre 1901. Egán Ede öngyilkossága [The Suicide of Ede Egán]. *Nagyváradai Napló*, 1901. szeptember 21. (In Hungarian)
4. Ady, Endre 1903. A nagy hazugság [The Great Lie]. *Nagyváradai Napló*, 1903. július 31. (In Hungarian)
5. Ady, Endre 1909. Hét krajcár [Seven Pennies]. *Nyugat*, 1909. augusztus 16. (In Hungarian)
6. Ady, Endre 1914. Szép Ernő könyve („Sok Minden” – Athenaeum) [Ernő Szép’s Book (“Many Things” – Athenaeum)]. *Nyugat*, 1914/9. (In Hungarian)
7. Ady, Endre 1980. *Ady Endre összes költeményei I–II*. [All Poems of Endre Ady I–II]. Láng, József – Schweitzer, Pál eds. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó. (In Hungarian)

8. Ady, Endre 1999. *Égi jelek. Ady Endre összes prózai műve* [Celestial Signs. The Complete Prose Works of Endre Ady]. Szabolcsi, József ed. Budapest: Akadémiai Kiadó. (In Hungarian)
9. Belia, György ed. 1983. *Ady Endre levelei I-III.* [The Letters of Endre Ady I-III]. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó. (In Hungarian)
10. Bihar, Jenő 1901. *Egán Edét meggyilkolták* [Ede Egán Was Murdered]. Budapest. (In Hungarian)
11. Borbás, Andrea – Nagy, Réka eds. 2020. *Az én testamentumom. Tanulmányok Ady Endréről* [My Testament. Studies on Endre Ady]. Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum. (In Hungarian)
12. Bosnyák, Zoltán 1943. *Szembe Júdeával!* [Against Judea!]. Budapest: Centrum Kiadóvállalat Rt. (In Hungarian)
13. Braun, László 2021. A dualizmus korának társadalmi és gazdasági viszonyai [The Social and Economic Conditions of the Age of Dualism]. In: Brenzovics, László ed. *Kárpátalja története. Örökség és kihívások.* Beregszász–Ungvár: II. RF KMF – „RIK-U” Kft., 310–381. o. (In Hungarian)
14. Csatáry, György 2021. Északkelet-Magyarország a kora újkorban (1526–1790) [Northeastern Hungary in the Early Modern Period (1526–1790)]. In: Brenzovics, László ed. *Kárpátalja története. Örökség és kihívások.* Beregszász–Ungvár: II. RF KMF – „RIK-U” Kft., 157–236. o. (In Hungarian)
15. Csighy, Sándor 1940. Két Ady- emlék [Two Memories of Ady]. *Esti Kurír*, 1940. november 5. (In Hungarian)
16. Csighy, Sándor 1960. Ady Endre Nagydobronyban [Endre Ady in Velyka Dobron]. *Ország-Világ* 4/1–2: 106. o. (In Hungarian)
17. Dupka, György 2017. *Magyar irodalmi élet és írásbeliség Kárpátalján. Kultúrtörténeti vázlat, az írástudókat adó táj kulturális jellegzetességei, kortárs írók, irodalmi életet generáló intézmények, adattára* [Hungarian Literary Life and Literacy in Transcarpathia. A Cultural-Historical Outline, the Cultural Characteristics of the Region Giving Rise to Intellectuals, Contemporary Writers, Institutions Generating Literary Life, and a Database]. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó. (In Hungarian)
18. Gál, Adél 2023. Az Alföld poétája Kárpátalján. Gondolatok a Petőfi- emlékévkapcsán [The Poet of the Great Plain in Transcarpathia. Reflections on the Petőfi Memorial Year]. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica* 2/2: 188–209. o. <https://doi.org/10.58423/2786-6726/2023-2-188-209> (In Hungarian)
19. Gortvay, Erzsébet 1993. *Ezer évig nem volt itt semmi?* [Was There Nothing Here for a Thousand Years?]. Ungvár: Patent Nyomda. (In Hungarian)
20. Gottfried, Barna 1999. A „Rutén Akció” Bereg vármegyében (1897–1901) [The “Ruthenian Action” in Bereg County (1897–1901)]. In: Nagy, Ferenc ed. *Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltári Évkönyv 13.* Nyíregyháza, 195–202. o. (In Hungarian)
21. Imre, Zoltán 2016. Nagy Endre, a konferanszié [Endre Nagy, the Master of Ceremonies]. *Várad* 15/2: 83–84. o. (In Hungarian)
22. Kabdebó, Lóránt – Kulcsár-Szabó, Ernő – Kulcsár-Szabó, Zoltán – Menyhért, Anna 1999. *Újraolvasó. Tanulmányok Ady Endréről* [Rereader. Studies on Endre Ady]. Budapest: Anonymus Kiadó. (In Hungarian)

23. Kereskényi, Sándor 2007. A kulturális emlékezet értékeinek költői elsajátítása. Ady Endre kuruc tematikájú versei [The Poetic Appropriation of the Values of Cultural Memory. Endre Ady's Poems on Kuruc Themes]. *Satu Mare – Studii și Comunicări* 22–24: 99–118. o. (In Hungarian)
24. Keresztyén, Balázs 1993. *Irodalmi barangolások Kárpátalján* [Literary Wanderings in Transcarpathia]. Ungvár: Patent Nyomda. (In Hungarian)
25. Király, István 1972. *Ady Endre* [Endre Ady]. Budapest: Magvető Kiadó. (In Hungarian)
26. Koczkás, Sándor ed. 2000. *Ady Endre összes prózai művei II.* [The Complete Prose Works of Endre Ady II]. Budapest: Neumann Kht. (In Hungarian)
27. Kölcsey, Ferenc 1960. *Kölcsey Ferenc összes művei I.* [The Complete Works of Ferenc Kölcsey I]. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó. (In Hungarian)
28. Kovalovszky, Miklós 1961. *Emlékezések Ady Endréről I.* [Reminiscences of Endre Ady I]. Budapest: Akadémiai Kiadó. (In Hungarian)
29. Kovalovszky, Miklós 1990. *Emlékezések Ady Endréről IV.* [Reminiscences of Endre Ady IV]. Budapest: Akadémiai Kiadó. (In Hungarian)
30. Marton, Erzsébet 2001. Emléktábla-avatás és szavalóverseny. Ady Endre Nagydobronyban [Unveiling of a Memorial Plaque and Recitation Contest. Endre Ady in Velyka Dobron]. *BeregInfo* 5/18. <https://bereg.uzhgorod.ua/binfo/info0118/bi200118.htm> (Accessed: 03.03.2026). (In Hungarian)
31. Móricz, Zsigmond 1944. *Kárpáti emlék* [A Carpathian Memory]. Budapest: Stádium Sajtóvállalat Rt. (In Hungarian)
32. Révész, Sándor 2023. A feledés fátyla mögött [Behind the Veil of Oblivion]. *Jelen*, 2023. augusztus 8. (In Hungarian)
33. Szabolcsi, Miklós ed. 1978. *A magyar irodalom története V. 1905-től 1919-ig* [The History of Hungarian Literature V. From 1905 to 1919]. Budapest: Akadémiai Kiadó. (In Hungarian)
34. Szendrei, Ákos 2012. *Justh Gyula politikai pályája* [The Political Career of Gyula Justh]. Debrecen: Debreceni Egyetemi Történelmi Intézet. (In Hungarian)
35. Szép, Ernő 2008. Natália (IV) – Közzéteszi Vida Lajos [Natalia (IV) – Published by Lajos Vida]. *Holmi* 20/4: 443–460. o. (In Hungarian)
36. Tóth, Béla 1979. *Ady és Debrecen (1896–1899)* [Ady and Debrecen (1896–1899)]. Debrecen: Debreceni Akadémiai Bizottság. (In Hungarian)
37. Varga, József 1962. Emlékezések Ady Endréről [Reminiscences of Endre Ady]. *Irodalomtörténeti Közlemények* 66/4: 501–510. o. (In Hungarian)
38. URL1: Illik, Péter 2024. *Vak Bottyán emlékezete* [The Memory of Vak Bottyán]. <https://mki.gov.hu/hu/hirek-hu/evfordulok-hu/vak-bottyan-emlekezete> (Accessed: 03.03.2026). (In Hungarian)
39. URL2: Marosi, Anita 2022. Kárpátalja anno: Ady Endre nagydobronyi látogatása [Transcarpathia Then: Endre Ady's Visit to Velyka Dobron]. *Kárpátalja.ma*. <https://karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-anno/karpatalja-anno-ady-endre-nagydobronyi-latogatasa/> (Accessed: 02.03.2026). (In Hungarian)
40. URL3: Ady, Endre [Endre Ady]. *Kárpátalja.ma*. <https://karpatalja.ma/?s=Ady+Endre> (Accessed: 02.03.2026). (In Hungarian)

Mellékletek

A nagy hazugság

Molnár Jenő klenóci, Bereg megyei körjegyző kicsi, apró ember mindenképpen. Éljen sokáig, mert ebben az országban nagy szükség van a kicsi, apró, de kemény derekú, mindig haragos emberekre, mint amilyen a klenóci jegyző. Molnár Jenő igazi falusi nótárius. Együtt érez a maga parasztjaival, de intelligens ember is igen, mert belát a dolgok kezdetébe is. Egyszer így fakadt ki Molnár Jenő:

– Nem tudok már tovább túrni. Ez a Schönborn birodalom koldussá fogja tenni az egész vidéket, s rabszolgát csinál minden parasztból. Ha nem változnak a dolgok, föl fogom jelenteni állandó uzsoráskodás miatt az egész uradalmat.” (...)

Ilyenformán fakadt ki egyszer a klenóciak apró, haragos nótáriusa. Csak aki ismeri azt a vidéket s a Rákóczi-domíniumban basáskodó Schönborn grófok féktelen nagy hatalmát, mely elsöpri a klenóci jegyzőnél vastagabb embereket is, tudja belátni, hogy micsoda nagy oka lehetett a klenóci jegyzőnek erre, a beregi füleknék istenkáromlásnál is nagyobb kifakadásra!...

Mert úgy áll a dolog, kazárfaló Bartha Miklós sem tagadja, hogy a Schönborn-birodalom egy kis külön ország. Határain belül idegen a lélek, a nyelv, s kegyetlen a szív. Szegény rutén parasztok beszélhetnének erről eleget. Mint robotolnak ennek a kegyetlen kis birodalomnak állati munkával, kínos verejtékkel egy nagyon sovány falat kenyérért. Beregi urak meg arról szólhatnának, hogy a Rákóczi-domínium feudális ura milyen idegen ettől a nemzettől. Mindent lenéz, ami magyar. A magyar mágnást éppúgy nem becsüli, mint a magyar fajtehenet. Egy Lónyay gróffal még csak barátkozik, de mással senkivel. Egyszer pedig még azt is ki merte jelenteni, hogy neki derogál még a magyar főrendiházban is megjeleni, hát még esetleg mint népképviselő az alsó házban szerepelni! Szörnyűség!...

Most már méltóztatnak sejteni, hogy került szóba a kis klenóci jegyző. Mint annak a vidéknek a lelkiismerete.

Gondolkozó, intelligens beregi emberek tudják, hogy az egész rutén akció a Schönborn birodalom műve.

Evvel pedig igazolódik, amit a múltkor egy cikkünkben kimondtunk, hogy ennél az akciónál vérlázítóbb hazugság nincs és nem volt. Kezdetétől egészen a legfrissebb eganizmusig, mely szerint – kacaj bajazzó! – a tejbiztos úr zsidómentésre adta a fejét.

A klerikális és feudális érdekek csúnya játéka ez az akció. A kort, időt és haladást akarja meghazudtolni. Értzi a szükségességét, hogy lekösse a veszedelmes közérzést, s elterelje bizonyos üzemlekről a figyelmet.

Ezt mondtuk ki a múltkoriban is az eganizmusról, s most véletlen került bizonyosságaink igazolnak bennünket.

Nyilvános az egész akció célja, modora. Látjuk a szövetkezést a nagy hazugságra, s látjuk a szervezett seregnek is a célját: hamis játékkal, hazugsággal, rombolással és a közérzés megdolgozásával megerősíteni Magyarországon a későre is itt ragadt klerikális és feudális uralmat.

A kis, apró körjegyzőt talán – mi is úgy tudjuk – sikerült már megoldozni. De benne – ismételtük – a jók lelkiismerete szólott.

És ha a csúf akció kétségbeesésünkre tud is hangos sikert csinálni, de biztos, hogy ez a nagy hazugság bosszúállón fog azokra a hamis koponyákra szállani, melyek kifundálták.

Addig jó munkálkodást. A beregi régi dolgokról pedig fogunk beszélni még!
Nagyváradai Napló, 1901. július 31.
(Ady, 1901)

Egy nagy vagyon átka

Ki csinálna e szittyá honnak agrár politikát, lehetne-e kazárt ütve rutént menteni a Schönborn-domínium táján, úgy lenne-e sok minden, mint most van – ha szegény fejedelem őnagyságának nem kell szaladnia lengyel határ felé?... Zöld erdő harmatát, piros csizmák nyomát hóval fődte be a tél. Szegény jó néhai urunk Rodostóban porlad. Népe régen kifáradt a kuruckodásban. Kedvvel, kedvetlenül odajár a majtényi síkra. A kuruc azóta azért használ fegyvert, hogy legyen mit lerakni. Kártévő Sándorék kiosztották szépen néhai nagyságos fejedelmünk népét De csitt legyen erről. Ez az esztendő a Rákóczi esztendője lesz. Így hirdetik...

Micsoda domínium volt a Rákóczi-domínium! Akkor való értékben is sok milliárdot erő. És micsoda nehéz fátuma lett ennek az országnak ez a nagy vagyon! Tellest ebből minden! Fidei komisszumok a Károlyiaknak, Schönbornoknak stb. stb. Oláh püspökség, rutén püspökség. Tellest ebből minden. Átok tapad e nagy harácsoláshoz. Hajh, ha ezt az átkot a te népednek kell cipelni nagyságos jó fejedelmi urunk... Úgy kell lenni, hogy az összehalmozott nagy vagyon önmagában hordja a romlást és pusztulást...

A magyar história sok adatot adhat azoknak, kik a nagy vagyonok természetrajzát akarják megírni. Ezek az adatok igen-igen megerősítenék a szocialista ígét, melyet a régi kategorikummal különben nem igen hirdetnek már, hogy a tulajdon lopás. Nem merjük leírni, megmondhatják a historikusok, hogy olyan magyar mágnás családok, melyeknek rebellis a híriük s melyek kőszobrokat váró és kapó nemzeti nagyokat adtak – árulkodással, árulással, nótázásokkal jutottak vagyonba. Kevés magyar mágnás ül becsületes jussú dominiumban. Azok közül, kik Rákóczi után uraskodnak, egy sem.

Nemzetgazda, filozófus, historikus és szociológus legyen egy személyben, aki ki tudja számítani, micsoda csapás volt a Rákóczi-domínium szétharácsolása. Bámulatosan eszes jó gazdák voltak a Rákócziak. Prototípusuk György, a váradi kapitány. De eszes, jó gazda mind. Abban az időben voltaképpen csak ott volt kultúra, ahol a Rákócziak voltak az urak. Francia tisztartóik, tisztjeik voltak, akik értették a dolgukat. És bámulatos az az érettség, hogy a Rákóczi domínium mindenik fókuszán az ipart és kereskedelmet valósággal dédelgették. Hogy az iskolákat mint támogatják a Rákóczi országában – mert ország volt ez –, arról beszél Sárospatak és a többi. A jobbágnak nem volt sehol jobb dolga, mint itt. A rutén nem hiában óbégat még mindig Rákóczi után. Nem fantazmagória, igenis lehet gondolkodni rajta: mi lett volna, ha ez a nagy vagyon Rákóczi kézen érte volna el sorsát: a tömegek kezére jutását. Az okos vezetés, altruizmus mennyi kinccsel növelte volna a nemzeti vagyont! Micsoda ipar és kereskedelem fejlődik e domínium területén! Mennyi tündöklő és mennyi valószínű lehetőség!...

És a Rákóczi vagyon megfojtója lett az országnak. Bartha Miklós járt a kazárföldön. Megmondhatja. A rutén megfagyhat, fához nem juthat, nehogy csak ezer holddal is kevesebb legyen a Schönbornok erdős vadászterülete. Ami egyházi célra fordult a nagy vagyonból, az természetszerűen a bigottságot, süketséget és harcot szolgálta, a gazdasági károkról nem is szólva. Hát a többi idegen feudális úr, aki Rákóczi örökébe került? Hát a többi áruló és lakáj? Hát a Károlyiak és a többiek kormányozhatják-e másként a nemzeti kaszinóból és a környékéről

ezt az országot? Sok fátumunk közül a Rákóczi-domínium lett a mi egyik legnagyobb fátumunk. Azután tudniillik, mikor szegény nagyságos fejedelmünknek libertas pénzre sem tellett.

Azt mondják bizonynyal, hogy mindez levegőfalás. Pedig tovább is szabadna mennünk. Hirtelenében elsorolunk egy pár szükséglet, melynek enyhítése nélkül meg fogunk halni bizonyosan. Ipar és kereskedelem megteremtése, csatornázás, harmadik, negyedik, ötödik, sőt hatodik egyetem, a magyar paraszt földhétsége, az 1848. XX., a néptanítók és tisztviselők nyomorúsága. Talán elég ennyi. Ha a Rákóczi-vagyon jogos kézben, a hivatalos magyar állam kezén van csak egytödöt részben ma – a szükségeken, minden, lehet enyhíteni. És nem kellene gondolni a szekularizációra, amelyre mielőbb muszáj lesz gondolni, habár maga Kiss Áron kálvinista püspök kenetesen hangoztatja a szerzett jogok tisztelétét. Ausztria segítségével eljutunk hamar oda, hogy a léghajóból ki kell dobálnunk mindent, ha lezuhanni nem akarunk.

Átkot hozott reánk a Rákóczi-domínium, pedig tulajdonképpen való gazdái a nagy vagyonnal nem éltek vissza. A nagy vagyonoknak – ismételjük – önmagukban kell hordaniok a romlást és pusztulást. Ez törvény a modern, Morgan-féle vagyonokra is.

Némi kétes vizsgálatást nyújtsunk ez a szocialistáknak. Lelkében ma már minden dolgozó magyar ember szocialista...

Nagyvárad, 1903. január 1.

(Ady, 1903)

A Debreczen című újság 1899. április 1-jei száma, amelynek 9. oldalán található

Ady Endre Üdvözlét című verse.

Melléklet a „DEBRECZEN” 1899. április 1-i, 65-ik számához.

Szende Margit lakodalm.

Itt a **Tóth Miklós**
Nem volt több olyan boldog ember sze-
les e világon, mint Tóth András, midőn felült
az fogatára a fehérszínű lovak rep-
telés a könyvű csatát vele együtt Szasomást
főt.

Levegő a legelőn ember azt hívti
magától, hogy ő a leghajóbb, midőn csak
végre megy. De az szem váltottal a dolgon
semmit. Szabad több embernek is egyformán
gondolkozni.

Hásem Tóth Andrásnak kétférete oka
volt egy gondolat. Kétférete most gazdag
volt, másodort mert menyasszonya a leg-
jobb lány volt az egész vidéken és ő a nagy-
gazd szerezte, a mit ő is hasonlóval viszo-
sott.

Egy ám, Szende Margit szászorsze-
rebebe illott. De Tóth András sem volt em-
lyen szerény leány. Mesebe földön keresztet
kellert parjat. Nem csoda, ha egymáshoz sze-
retek.

Egy majláton történt. Együtt táncoltak
a rojgós csárdán. S Tóth András beléte-
t a Szende Margit ragyogó szemébe a ott fo-
tette eszt, szívét máh. Talán Szende Margit
hízelésében öltözött az Tóth András, mint a
többi leány derékát. Szóval a tánc végén
azt kérde Margitól Tóth András:

— Szép hajom, nem akarál-e az én
felesem lenni?
— Ha maga is úgy akarja — volt ra a
válasz.

S úgy hát mentek meg volt a jegyvités.
— Jövő tavasza pedig kintárak a lakodalmat
most gyenge is meg a lány, no meg a „Szi-
l-rang” szem rendben nem gondolták, hogy új
hamar szerencsét találjon.

Ánk voltak csak a boldog napok, miket
es idő alatt a fiatalok együtt töltöttek. A kis
kert ott a Szasom partja okát, nagyon so-
kat tudós regéket ki írta szív boldog szerel-
merő.

Mindazokt végig gondolja most Tóth
Andras, ra is er gondolataival foglalkozni. A
vidék nem gyönyörűsödt, látra már elgőzör.
Pedig ott szép termeszett így tavaszi ébre-
déskor.

A gyenge fiatalú földgöti fejét a porhanyó
föfőhő; a borsz talák, mint smaragd szőny-
gek lefekték a fekete szagt, mint-amint egy-
egy virág is hianszja zámos partjait az eny-
te tavasznál. Szasomra mentek öltözködni
a rektive koras barkán! Pauritálai végül a
bogarak kímélésére.

Ercs sikkesre ébrezést fel álmodoz-
sálók.

— Mi az, kérde a kocsistól.
— Előrti a kerék.
— Hossz jó, megörögte Tóth András a
fogai közt. Nem tudni odahaza jól megzenni
nincse valami baja?

— Nem volt ennek, uram, a legkisebb
baja sem; oly ép volt, mintha most hoztak
volna el a kerégyártó!

— Miért nem ment szíjtel a bakról,
hízelésben máh hajgált máh neknek! —
Nincs itt apró gregör fészálón, az
pedig nem lóri el a kerék?

Tóth András komorese hamot maga elé.
Mi lesz már most? Szasomást meg jó két óra
jára. Most ti den állásán. Nyágrer lesz az
enkívő. Gyalog nem er akkorára oda. Mit
gondolnak benne?

— Szerencse a szerencsétlenségben —
ment — haza a kate mentit Tudis

szép idő, emíre itt harvont hémaként,
pedig most is olyan jó ám a borok, mint
régen.

— Hadd lassuk hát! a telepedést az
asztal mellé.

— Kívánci vagy nagyról? El is felej-
tettem már a szokást. No ne fesszenjen olyan
saggon, hogy le talál enni szerd a szék-
lőre, nem valami jó már. A vőlegények mind
tudja nem valami jó már. A vőlegények mind
tudja nem valami jó már.

Tóth Andrásnak bol melege volt, hol
vacsogott a fog. Nem igen teletett nek a
bolygón.

Ebből a pirosból hoztam, azóta sem
írvet belőle eszt.

— Hozom még egy poharat!
— Talán feltelődne inni? Néha akban
mereg.

Tóth András meg nyugob savarba jött,
hogy kiálak a gondolat.

— Így ni, az ő egészégre a fehé-
kibajna a menyasszony a poharat. Most már nem
tel úgy-e? S fesszenjen azokkal a ragyogó szem-
melük, mintha már az táncban világot
telepedést a legény mellé, úgy, mint haj-
danában.

— Jégk már! milyen szent lett egy-
zere. Talán vissz hozak?
— E csak azarcus kerégték Tóth And-
rásnak a ver. Elbákságra feláradt egész
orvást.

— Más ember hasonló körüljárak
lőrti felébe vagra volna a poharat annak a
némbertnek. Ő sem lőrti.

— Néha lenne a jó irt. No mondás az
rola, senki, hogy meggyálanta.

Egyik úg a másik úg azúrt. Ki-kind-
sott olyankor Tóth András, hogy nincse meg
kés a kerék? Nagyon lenne hálakák vis-
— A minor pedig azt kérde „megállítani a
fejét, — a bor a két csatla sem világszámak
mámost.

S mivel tovább ment a okka a világo
szembebe, mint rászegőh lett. — Nem volt
többre ara magának. A Szasom magbávöte.

— Leszál az ott, Tóth András meg akkar
le ott élt a boros ágy mellett. Feledette
vele az esküdt szerelmet a Szasom dala.

— A Szasom hazánl nagy sírgye forgat van.
— Gyűlnek a vendégek! Itten ki azonon

Nemelyolgyakú közt talpig feherem ill
boldog a nyasszony. Munkóig arczonál fo-
goda a jó kényesek. Lejárt minden me-
dőlésen, sítérak minden aravából, minden ó-
szesélen a végül befogas.

Durli jó kedve van mindenkinek. Folyk
a réla szasommal. Csak az öreg Szende
arcza komorral el a mint orjait megzere.

— Már ti keltsen leme!
— Meg nem idek vágatolja meg. Itt
lesz az a rendez időre
— Csak Margitnak ne szó! — Ne so-
morított meg.
A vendégek már mind begyálantest.
Most már Margit is kezdett agyaga-
lankodni.

ből, a hltk szasommal, hogy az ő szasomra,
az ő gyálanta orlók.

— Ittenon, ittenon! mint edematem
és ext! sohajja a hangos sokagaban tört ki.

— Anyja, rokoni hitakák világszálak.

— Mondjort itt lesz. Valami baja történt
vagy a lovaknak, vagy a szasomnak.

— Vagy magának, dörögött Szende, az-
akkort minber bizonyonlag hádjába keltette.

— Jobb n is van ez így. Ugy az itteni volna
boldog vele. Tépd le l-pedrti azt a komorult
dőd a hátra, szeme már székelt arra szék-
seget!

— Anya szavait már nem hallá. Margit, ott
fekédt a hátra, szeme már székelt arra szék-
seget!

— A vendégek elástestek. Kinek lenne ked-
ve ott maradni.

Itteny soha ilyen szasomra lakodalmat,
S meg Szende Margit astól gróvöre, ferep-
sott arczagya, vőlegényet leme, edég Tóth
András mámostor fejtől ádabon a eszálca csap-
lerezert!

At a kis lány azt hást,
Szeretője sívost.

No hód kis lány előre,
Szasom szem lesz belőle.

A szép csapláras káncsintól hozza egyet,
átölelte a leány nyakát a fülöbe szaga!

— Úgyte most már az enyém lenne!
szaga!

Üdvözlét.

Gyermek-álmok nésté tanjája
Szivből kőszölöknek tőgedet,
Virágútl, tavaszi napfény
zihosta hozzám képedet,
Görbe szélrúd újra járom,
Hajjalát egy sok régi álom,
Álmomban látak tőgedet.

Erdőd, hegyed már lombot öltöt,
Kertedben nyílik a virág,
Az áldott nap meleg sugárát,
Pényes kövökben szőpé rád.
Fény el illat a szivbe öltöt,
Mely mámostor egy évszázalt,
Fellángot és szeretést vágy.

A te napod, a te virágod
jöt meg egykor lekörvél,
Azt a napot, azt a virágot
Feledni nekem nem lehet! . . .
. . . Ebbredt szív elő szerelme,
Van-e ki téged elfeledte? . . .
Van-e, ki téged elfelemt? . . .

Közönlöknek tündéri szép hely,
Közönlöknek szép barna lány,
Pényes sugárba öltözött nap,
éltél szerelmem hajlaltán,
Eszől szasom nek rég álma,
De Május lönye s illatjárja
Virágot és fonyt már rád —
Jókörre már elot doszákajja . . .
Budapest, 1898. május 7.

Ady Endre

Az Esti Kurir 1940. évi lapszáma, amelyben dr. Csighy Sándor Adyról emlékezik meg.

1940 nov. 3 kedd ESTI KURIR

KISHIRDETÉS

ÁLLÁS - OKTATÁS 1,50 PÍD MILLIMETER ARAS P

Lóden

ballon-...eszkabát
SALAMONOVITS
MAMO
KÖRÜPENYVÁR
SAS-UTCA 23

Női bundák!

Értékesebbek mint a nők bundák, ill. kényelmesebbek mint a nők bundák. Az új divat először itt mutatjuk meg. Prager, Finmei-út 25. Alakítás: 1938.

Állami tisztviselői

szabványos ruhák, mindenféle ruhák, bármilyen elhelyezkedési körben. Több mint 1000 darab készlet. Csak a legújabbak. Csak a legújabbak. Csak a legújabbak.

HASZNÁLT ruhákért!

Használt ruhák, mindenféle ruhák, mindenféle ruhák, mindenféle ruhák. Használt ruhák, mindenféle ruhák, mindenféle ruhák.

Történeti fogorvosi

Dr. Papp Mária fogorvos. Fogorvosi rendelő. Fogorvosi rendelő. Fogorvosi rendelő.

SVÉD

szabványos ruhák, mindenféle ruhák, mindenféle ruhák. SVÉD szabványos ruhák, mindenféle ruhák, mindenféle ruhák.

SVABHEGYI

Majestic, mindenféle ruhák, mindenféle ruhák, mindenféle ruhák. SVABHEGYI Majestic, mindenféle ruhák, mindenféle ruhák.

ESŐ-

ballon-, raglan-, lóden- és viharokádó. Márton és Szász BÉLVÁNY-UTCA 3.

BREITSWANZ BUNDA

szabványos ruhák, mindenféle ruhák, mindenféle ruhák. BREITSWANZ BUNDA, mindenféle ruhák, mindenféle ruhák.

BRILLIÁNS

szabványos ruhák, mindenféle ruhák, mindenféle ruhák. BRILLIÁNS, mindenféle ruhák, mindenféle ruhák.

Vigyázzon életére,

csuszásmentesítse autógumiját. Vigyázzon életére, csuszásmentesítse autógumiját.

DR. CSIGHY SÁNDOR ÍRJA:

KÉT ADY-EMLEK

Hosszú esztendőink keresztül minden szülőlt, gyermekkorom legabbó hónapjait Erőnd-essenton töltöttem. Nagyrám: Török Ferenc református pap volt Erőnd-essenton és így természetesen Kárpát-ukrajnai Ady Endréről, mint naponta hallhatom és láthatom őt. Az Erőnd-essenti parókia az ő életéből is beleértődött és az Ady-körbe vitte tölve az volt számára a legkedvesebb hely. Itt mindig szivesen szüldögélt, s akárhol is volt a nagyvilágban, itt mindig otthonos káldott egy-egy szeretetteljes hírvéleletet. Második otthona volt az Erőnd-essenti parókia nemcsak Ady Endréről, hanem mindkét Ady-Endréről, hiszen Török tiszteletes az keresztapja volt mindkettőnknek és úgy szeretett, úgy fogadta őket, mintha a saját gyermekei lettek volna. Nagyrám korán felismerre a két Ady-Endrét lehetőségek, melegen pártolta terveiket, tudósághoz mérten segítette továbbtanulásukat és életre vigye nagy érdeklődéssel kísérte munkásságuk útját, érzésben örülve sikerüknek. Ő volt az első tanára a költő Ady Endréről, hogy Török Ferenc talán azért volt olyan nagy híve már kezdetben Ady Endréről, mert ő maga életén át költésben olvasta a latin klasszikusokat.

Most kezelettel létezem rila való kedves emlékeimre. Ez a sárgult levélú levélú könyv, nagyrám imádkozom, amelyet a szerkesztés is használt, sokszor forgattam Ady kezében is az Erőnd-essenti templomban. Ez a legdrágább könyvem, amelyet nagyvilágban nem lehetett eladni és úgy érzem, hogy velük imádkozom... Aztán itt van egy levél, amelyet Ady Endréről gyerekkori jótársaimmal — édesanyjaimmal írtak. A parókia térség udvarán együtt jótársait gyerekkoruk szülem jótársait és édesanyjait a parókia kertjében is gyümölcsöket. Nagyrám-nak híres gyümölcsfái voltak, amelyek ártási káldékat, mosó ártási, nagyvörös szilvákat

termettek. Búsko is volt rájuk, meg arra a 300 forintos étel díjra, amelyet Duranyi Ignác gyümölcsfáit káldékat. De beszéljen a levél:

„Kedves Margit, legkedvesebb kis hölgyem. Ez a levél, amelyet írtam, mint Mindenszentől jöttél tudatom. Hirtelen idegvesztésem és már nem értem ott a Te országod lapod, ártalomban, de csakugyan mégis érdeklődök. Nagyváradon lassan járatos iskoláim. Ha idejelen (itt Párisban vagyok) jössz a Te lapod, boldogan, lassan költésben, de tudom vagyok költésben. Hagyjátok meg ezt a jegyet nekem, hogy mindig feljövök, mindig csak emlékeimre hozd. Hívesem szinte boldogan vágyom erre az útra s tölve otthonomban lámi. Sándor! és minden tölve, kis keresztényem, kis költésben vagyok. Nagyon szeretem benneteket és szeretem a kezdetek óta, régtől jöttél, sőt lassan Endre.”

Ekkor már nagyvilágban, Hanyad megyében lakunk. Ehhez az útra szép fekvésű városunkat költésben, amelyet a rómaiak idejében teljesen káldékat gyártottak volt, igen vágyott Ady Endre. Sajnos, sokszor jött el odáig. Ady nagyon szeretett mindkét parókiát is nagyon szeretett őt. Szeretettünk egy kedves bizonyíték az az esztendőnk kanál, amelyet Párisból káldékat hozunk. Hívesem a felirat: „Csighy Sándor kedves kis keresztényemnek, Ady Endre, Páris, 1911 január.”

Íme a kedves Egerben, amely őt annyira jellemre. A költésben jöttél jöttél nem lehetek meg arról, hogy valahol szeretettel gondolkodok róla és nevét keresztényemnek jegyzetük be a talán legkedvesebb érdélyi magyar költésben. Bármerre jár, akár idehaza, akár külföldön, gondolatai mindig visszavonva vannak az Erőnd-essenti parókia, ahol keresztényen volt megható búskodásunk és főtől szeretettel várjuk a hírvéleletet...

Az Ország-Világ 1960. évi 4. évfolyamának 1-2. lapszáma, amelyben Dr. Csighy Sándor lelkész Ady Endréről emlékezik meg.

ADY ENDRE Nagydobronyban

Még 1959 tavaszán történt, hogy az Ukránjai Irószövetség kárpátontali igazgatóságának magyar csoportja Uzsgorodon Ady-emléket rendezett.

Az est érdekességét Gortovay Erzsébet tanárjelölt a Kárpátontali Hírszolgálat munkatársa felolvasa Ady Endre nagydobronyi látogatásáról szóló írást. Nagydobrony — a Latorca folyó partján fekvő község, Ady 1900 augusztus havában járt itt, jótársát, nagybátyját, Csighy Andor társaságában. Gortovay Erzsébet előadta, hogy Ady Endre nagydobronyi látogatásának két, ma is élő szemtanója van, akik határozottan emlékeznek a költővel való találkozásukra.

Az egyik Papp Mária helybeli nyugalmazott főnök, a másik öcse, Nagy József Molnár Mária, egykori deákja. Ady Endre szüleit látogatta meg Nagydobronyban. A közöttük való barátság már Erőnd-essenton kezdődött, ahol együtt gyermekkedtek édesanyjával, lévén ő az Erőnd-essenti református papnak, Török Ferencnek. Ady keresztapjának a lényeg. A költő meleg ragaszkodással vette körül kereszt-szüleit s bármerrre járt, mindenütt káldékat egy-egy szives üdvözléletet.

Az Ady-kutatók előtt eddig nem volt ismeretes a költő életének ez a részlete s így az előadás megfigyelés a szenzáció erejével hatott. Az újságok, a rádió részletesen beszámoltak a nagyszabású Ady-estről.

Gortovay Erzsébet megjegyezi még, hogy Ady költészetét Kárpátalján annyira elterjedt, hogy nem tűzött, ha azt állítja, hogy talán Petőfié is társaságja. A költészetben ott-kor aranyért sem lehet kapni egy Ady-verseket, vagy Adyról szóló tanulmányt, noha nagyon sokat vendékel Magyarországról. De hibák, percek alatt elfogy. Egyesek számára mindennapi lelki táplálék Ady, mások meg divatból olvassák. Őt magát is sokat foglalkoztatja a község érdeklődésében végbement változás. Megemlíti még, hogy van egyméhány fiatal, tehetséges költőjük a egy-két prózator is. Műveiket a Kárpátok című, évenként egyszer megjelenő magyar nyelvű irodalmi almanach közli.

*
Bizonyosra vehetjük, hogy ez az előadás amely Ady kárpát-ukrajnai egykori látogatásának felkutatásával lepte meg az ott élő magyarokat, erős tápot adott a nagy vitéz költészet iránti érdeklődésnek és fogékonyságnak.
DR. CSIGHY SÁNDOR lelkész

AZ ÚJ ADY-SZOBOR

Az új Ady-szobor a Népköztársaság útján a búskodás hírdető a költő nagyságát és Csorba Géza Kosuth-díjas szobrászművész művészetét. Képtálcák: az alkotó a szobor készítése után műve előtt.

Ezüst keresztelópohár ezüstnyelű, faragott csontfejű kiskanállal, amelyet Ady Endre ajándékozott keresztlányának, Csighy Rozáliának 1911-ben. A tárgy a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményében található, R.77.12.1-2. leltári számon.

A tárgyhoz kapcsolódóan egy levél is található Ady Endre levelezésében⁴ (Belia, 1983, 305. o.), amely a következő:

[Párizs, 1911. febr.]

Édes Lajoskám,
írtam már kétszer nektek, de te nem írsz. A mai napon küldtem Csighy Sándor leánya, keresztleányom számára egy ezüstcsészét és -kanalat. A csészébe véssd be a kislyány nevét, én nem emlékszem jól rá – talán Rózsika? Azután küldd el (persze kapartasd le az áreláruló papírokat róluk). Azután pedig írd meg, mennyi volt a vám, a vésés s az egyéb költség. Írj nekem! Én pihenőben s tervek között élek, de nem dolgozom. Egészségem tűrhető. Csókol Annussal egyetemben szerető

Endrétek

---

⁴ Ady Endre leveleinek kötetében a 745. levél.

Ady Endre nyomában Kárpátalján

A nagydobronyi epizód története

Gál Adél, PhD. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem, Filológia Tanszék, docens. gal.adel@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-2032-709X.

Máté Márta. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem, Filológia Tanszék, BA-hallgató; Borzsovai Gimnázium, oktató. mate.marta.bl23ti@kmf.org.ua, ORCID: 0009-0008-9634-1104.

A tanulmány Ady Endre kárpátaljai kötődéseit vizsgálja, középpontba állítva a nagydobronyi látogatás történetét és hátterét. Előzményének tekinthető a Petőfi Sándor kárpátaljai kötődéseit tárgyaló és bemutató kutatás. Jelen írás kiindulópontja, hogy Kárpátalja a 19–20. század fordulóján nem pusztán földrajzi periféria, hanem kulturális átmeneti tér volt, ahol a nemzeti identitás és a modernség kérdései sajátos módon sűrűsödtek. A régió sajtó- és egyesületi élete, valamint többnemzetiségű közege olyan szellemi hátteret biztosított, amely összhangban állt Ady társadalomkritikus és nemzetértelmező törekvéseivel.

A dolgozat összegzi az 1901-es nagydobronyi út körülményeit, különös tekintettel a Csighy családhoz fűződő rokoni és baráti kapcsolatokra, felhasználva visszaemlékezéseket, levelezéseket és sajtóforrásokat. Külön figyelmet kap Gortvay Erzsébet 1959-es kutatása, amely elsőként tárta fel az epizód dokumentumait, valamint a vitatott hitelességű források – például az „Üdvözlét” című vers és a képeslapok – kérdése. A tanulmány bemutatja Ady publicisztikájának kárpátaljai vonatkozásait, illetve közvetett kapcsolódásait is: a Schönborn-uradalmat bíráló írásokat, az Egán Ede halálára reagáló nekrológot, valamint a Beregszászsal kapcsolatos jegyzetet, amelyek a térség társadalmi problémái iránti érzékenységét és odafigyelését bizonyítják. Összességében igyekszik láttatni minden olyan vonatkozó adatot, forrást és írást, amely a költőt Kárpátaljához kapcsolja.

A második, 1913-as átutazás bemutatása, valamint a csapi állomáson írt „Vendégség Bottyán vezérnél” című vers a nemzeti történelemszemlélet iránti figyelem példajaként értelmezhető. A tanulmány kitekintést ad továbbá a kárpátaljai származású kortársakhoz – például Nagy Endréhez és Szép Ernőhöz – fűződő kapcsolatokra, valamint az Ady-kultusz helyi alakulására. Összegzésként megállapítja, hogy a nagydobronyi epizód nem marginális mozzanat, hanem annak a szellemi odafordulásnak a része, amellyel Ady a peremvidéki magyar sorsok felé fordult. A kutatás rávilágít arra, hogy a 20. századi magyar irodalom kiemelkedő alkotója számos szállal kapcsolható Kárpátaljához. Ezek az emlékek nem csupán egy költő jelenlétét jelzik egy adott térben, hanem annak a szellemi érdeklődésnek és érzékenységnek a nyomai is, amellyel Ady Endre a peremvidéki, gyakran elfeledett magyar sorsok felé fordult.

Kulcsszavak: *Ady Endre, irodalom, Kárpátalja, költészet, nemzet.*

Слідами Ендре Аді на Закарпатті

Історія великодобронського епізоду

Гал Одел, доктор філософії. Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці ІІ, кафедра філології, доцент. gal.adel@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-2032-709X.

Матей Марта. Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці ІІ, кафедра філології, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; Боржавська гімназія, учитель. mate.marta.bl23ti@kmf.org.ua, ORCID: 0009-0008-9634-1104.

У статті досліджено зв'язки видатного угорського поета і публіциста початку ХХ ст. Ендре Аді із Закарпаттям. Зосереджено увагу на історії його візиту до села Велика Добронь. Закарпаття на зламі ХІХ–ХХ століть було не лише географічною периферією, а й культурним перехідним простором, у якому питання національної ідентичності та модерності набували особливої ваги. Багатонаціональне середовище й пресове життя регіону створювали інтелектуальне тло, яке відповідало суспільно-критичним і націєосмислювальним прагненням Аді.

Акцентовано на обставинах подорожі Аді до села Велика Добронь 1901 року – дружніх зв'язках з родиною Чігі, свідчення чого знаходимо у спогадах сучасників поета, листуванні та пресових джерелах. Окрему увагу приділено дослідженню Ержебет Гортваї 1959 року, яка першою виявила документи, пов'язані з цим епізодом, а також текстам із дискусійною автентичністю, зокрема віршу «Üdvözlet» [«Привітання»] і поштовим листівкам поета.

У дослідженні представлено закарпатські аспекти публіцистики Аді: його статті з критикою маєтку Шенборнів, некролог на смерть Еде Еґана, а також нотатки, присвячені Берегову, що засвідчують особливу увагу митця до соціальних проблем регіону. Здійснено дослідження і другого проїзду Аді через регіон у 1913 році, коли на залізничній станції Чоп був написаний вірш «Vendégség Bottyán vezérnél» [«У гостях у генерала Боттяна»], який інтерпретуємо як свідчення зацікавлення Аді національним поглядом на історію. Простежено зв'язки Аді із його сучасниками закарпатського походження – Ендре Надем та Ерне Сепом. З'ясовано виникнення та розвиток культу Аді на Закарпатті. Систематизовано усі відомі офіційні дані, історичні джерела й художні тексти, які пов'язують поета із Закарпаттям.

У висновку зазначено, що великодобронський епізод не був маргінальним моментом, а становив частину інтелектуальної праці митця, свідчив про його небайдуже ставлення до долі угорців на периферії.

Ключові слова: Ендре Аді, література, Закарпаття, поезія, нація.

In the footsteps of Endre Ady in Transcarpathia

The story of the Velyka Dobron episode

Adél Gál, PhD. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian University, Department of Philology, associate professor. gal.adel@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-2032-709X.

Márta Máté. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian University, Department of Philology, BA student; Borzhava Grammar School, teacher. mate.marta.bl23ti@kmf.org.ua, ORCID: 0009-0008-9634-1104.

The study examines Endre Ady's connections to Transcarpathia, focusing on the history and background of his visit to Velyka Dobron. It may be regarded as a continuation of previous research presenting and discussing Sándor Petőfi's connections to Transcarpathia. The starting point of the present paper is that, at the turn of the nineteenth and twentieth centuries, Transcarpathia was not merely a geographical periphery, but also a cultural transitional space in which issues of national identity and modernity were concentrated in a distinctive way. The region's press life, as well as its multiethnic environment, provided an intellectual background that corresponded to Ady's socially critical and nation-interpreting aspirations.

The paper summarises the circumstances of Ady's 1901 journey to Velyka Dobron, with particular attention to the family and friendly ties connecting the poet to the Csighy family, drawing on memoirs, correspondence, and press sources. Special attention is given to Erzsébet Gortvay's 1959 research, which was the first to uncover the documents related to this episode, as well as to sources of disputed authenticity, such as the poem entitled "Üdvözlét" [Greetings] and the postcards. The study also presents the Transcarpathian aspects of Ady's journalism and its indirect connections to the region: his writings criticising the Schönborn estate, his obituary responding to the death of Ede Egán, and his note concerning Berehove, all of which demonstrate his sensitivity and attention to the social problems of the region. Overall, the paper seeks to present all relevant data, sources, and writings that connect the poet to Transcarpathia.

The discussion of Ady's second passage through the region in 1913, as well as the poem "Vendégség Bottyán vezérnél" [A Visit to General Bottyán], written at the Chop railway station, may be interpreted as an example of his interest in a national view of history. The study also offers an overview of Ady's relationships with contemporaries of Transcarpathian origin, such as Endre Nagy and Ernő Szép, as well as of the local development of the Ady cult. In conclusion, the Velyka Dobron episode was not a marginal moment, but part of the intellectual orientation through which Ady turned towards Hungarian destinies on the periphery. The research highlights that this outstanding figure of twentieth-century Hungarian literature can be connected to Transcarpathia in many ways. These memories indicate not only the presence of a poet in a given space, but also the traces of the intellectual interest and sensitivity with which Ady turned towards the often-forgotten Hungarian destinies of the borderlands.

Keywords: *Endre Ady, literature, Transcarpathia, poetry, nation.*